

УПРАВЛІНСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО Й СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЧЕРКАСЬКОМУ РЕГІОНІ

MANAGEMENT TECHNOLOGIES TO STIMULATE SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN CHERKASY REGION

У статті розглянуто особливості теорії поляризації та обґрунтовано етапи формування полюсів зростання Черкаського регіону із визначенням основних результуючих показників. Наведено візуалізацію концепції поляризації Черкаського регіону та обґрунтовано взаємозв'язок із застосуванням управлінських технологій. Розроблено модель обсягу ринку малого й середнього бізнесу Черкаського регіону та на основі неї запропоновано етапи сценаріїв розвитку подій у Черкаському регіоні. Обґрунтовано необхідність та доцільність застосування оптимістичного сценарію, який сприятиме зменшенню рівня диференціації регіонального розвитку, підвищенню конвергенції регіонів України та результативності діяльності МСБ у Черкаському регіоні зокрема.

Ключові слова: малий та середній бізнес, стимулювання, модель, метод сценаріїв, теорія полюсів.

Актуальність проблеми. Процес розробки та прийняття рішень нині активно реалізується за допомогою управлінських технологій, які мають бути спрямовані на досягнення визначеної мети підприємств та регіонів. Ефективне використання сучасних технологій управління значно покращують результати діяльності підприємств та регіонів, створюють необхідні напрями щодо їх стимулювання та забезпечення конкурентоспроможності на регіональному ринку. Але в період невизначеності та непередбачуваності зростає роль міждисциплінарних підходів, які пояснюють явища й процеси, за допомогою логіки та мислення. Подолання певних диспропорцій в економічному середовищі та активне стимулювання МСБ у регіоні можливе через використання управлінських технологій із застосуванням нових підходів міждисциплінарного характеру. Поєднання технологій та підходів сприяє більш якісному дослідженню та отриманню бажаних результатів при прогнозуванні подій різноаспектного характеру.

Теорія полюсів зростання отримала визнання як основна теорія ініціації й поширення, знайшла практичне застосування в розробці численних стратегій економічного зростання.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Теорії полюсів зростання присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: Р. Ельканова, Є. Єрошкіної, Т. Калашнікової, А. Клімовича, А. Кузнецової, Г. Мюрдаля, К. Павлова, Дж. Парра, Г. Підгрушного, Д. Радушинського. Невирішеними залишаються питання практичного призначення та застосування теорії полюсів для регіональної економіки.

Мета статті полягає в формуванні управлінських технологій стимулювання малого й середнього бізнесу в Черкаському регіоні та визначенні результатів їх застосування у майбутньому.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасні економічні відносини між регіонами країни за останній час погіршилися через підсилення регіональної диференціації рівня економічного розвитку, яка могла виникнути через низку причин:

прагнення до ринкової конкуренції, яке розділило регіони за їх конкурентними перевагами й недоліками;

різна здатність адаптації до ринкових умов з різною структурою економіки та різним менталітетом населення й влади;

значно ослабла регульовальна роль держави, що виразилась у скороченні державних інвестицій у регіональний розвиток, відхилення більшості регіональних економічних і соціальних компенсацій;

позначилась фактична нерівність різних міст та селищ регіонів в економічних відносинах із центром.

Під полюсом зростання розуміється набір галузей, а під центром зростання – географічна інтерпретація полюса, конкретний центр, місто.

Створення полюсів зростання сприяє вирішенню таких завдань, як: стимулювання розвитку відсталіх регіонів, формування галузевої та територіальної структури економіки, підвищення інвестиційної привабливості країни, освоєння наукоємних виробництв, активізації інноваційного процесу, підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів тощо. Концепція «полюсного» або «поляризованого» розвитку відрізняється гнучкістю, тому передбачає можливість широкого вибору галузей, на основі яких буде розвиватися регіон, який є головним центром зростання, та форм майбутніх полюсів зростання [1].

Полюси зростання визначають галузі – лідери регіону, які необхідно задіяти для досягнення бажаних результатів, створення нових товарів та послуг, які активно розвиваються. «Полюс зростання» здійснює значний вплив на економіку навколишньої його території. Ф. Перру розробив модель взаємодії – полюси і його оточення [2; 3; 4]. Відповідно до неї ключове значення в розвитку господарства регіону має правильний вибір галузей або їх поєднань і точок їх розвитку, коли буде забезпечений максимальний економічний розвиток регіону.

Можна стверджувати, що концепція поляризованого простору є особливо актуальною для Черкаського регіону, де існує достатня асиметричність розвитку МСБ, є достатньо широкі можливості щодо економічного розвитку підприємств МСБ та в цілому регіонів.

Згідно з концепцією поляризованого зростання, імпульси, що формують виробничо-територіальну структуру, надходять з боку полюсів розвитку, що являють собою центри концентрації виробництва. Сила впливу полюсів залежить від того, що вони собою представляють і якого роду імпульси від них виходять: розвиток виробничих зв'язків, розширення ринкових зв'язків, соціальне тяжіння [5].

Порівняємо території, в яких немає полюсів зростання та в яких вони є, на рис. 1.

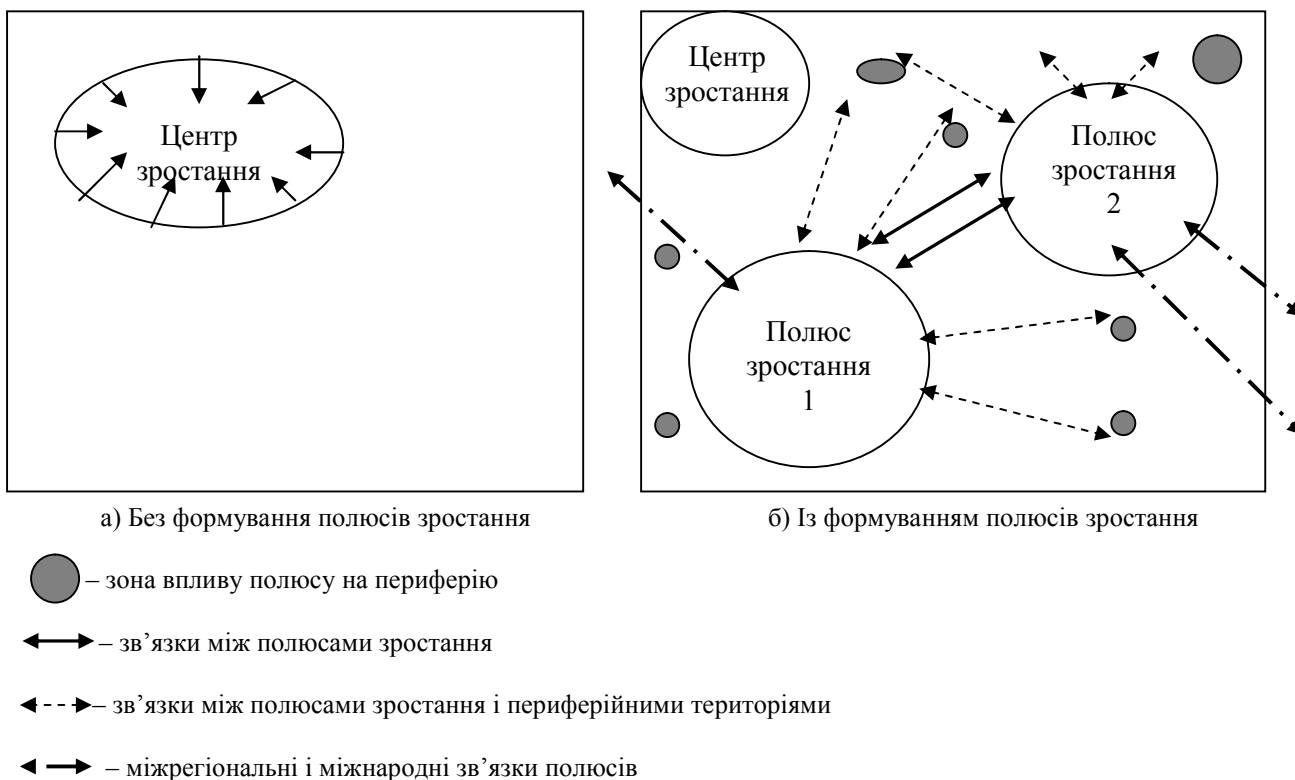

Рис. 1. Порівняння територій із полюсами зростання та без них

Оскільки полюсом зростання є економічна галузь, то концентрація уваги на них є ефективним методом вирішення багатьох проблем, оскільки підприємства, що займаються певним видом економічної діяльності, як правило, розташовані на всій території регіону. Саме так полюси зростання будуть надавати імпульси розвитку на усі підприємства МСБ, тобто рівномірно по всій території. Це дозволить зменшити регіональну диференціацію та підвищити інвестиційну привабливість регіону.

Для створення полюсів зростання в Черкаському регіоні автор пропонує етапи формування полюсів зростання на рис. 2.

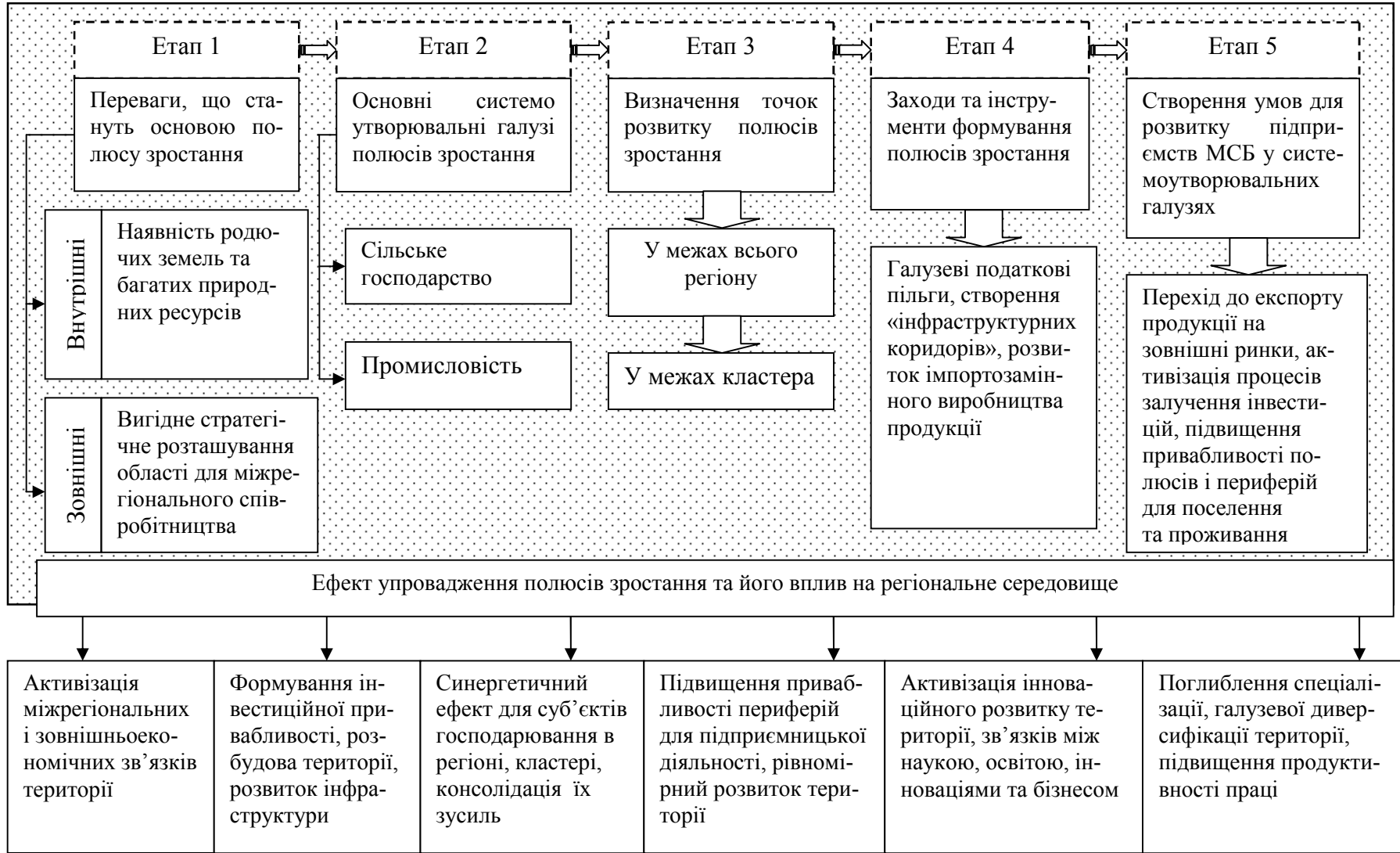

Рис. 2. Етапи формування полюсів зростання Черкаського регіону

Переважно підприємства МСБ, що здійснюють діяльність у сільському господарстві та промисловості, розташовані по всій області, тому полюси зростання в регіоні дадуть змогу рівномірно підвищити рівень економічного розвитку МСБ у Черкаському регіоні, що забезпечить стимулювання центру розвитку – м. Черкаси.

На рис. 3 наведена візуалізація концепції поляризації Черкаського регіону.

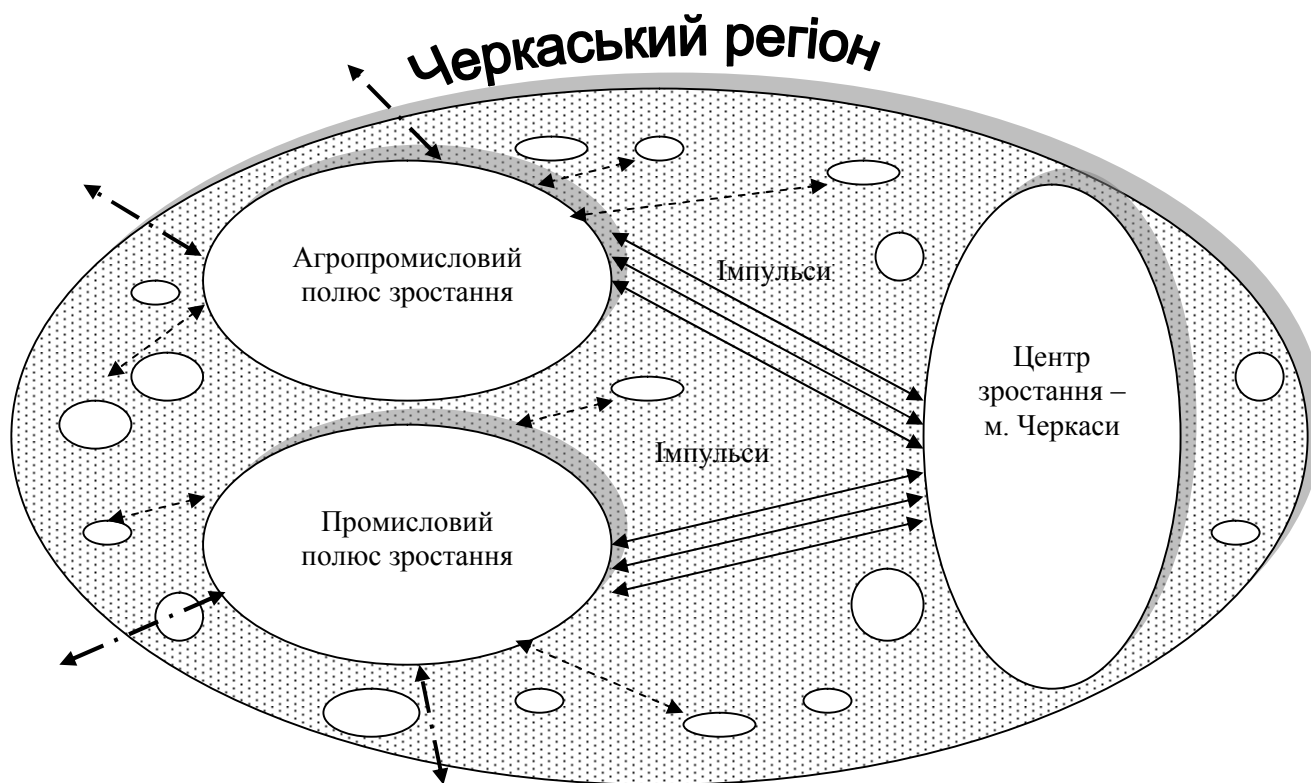

Рис. 3. Візуалізація концепції поляризації Черкаського регіону

Агропромисловий полюс зростання, який охоплює усі райони регіону, насилає необхідні імпульси зростання до його центру, в якому акумулюються усі необхідні можливості та направляються в зворотному порядку з більшими ресурсами, потенціалом та можливостями. Тобто, зосереджуючи увагу на розвитку МСБ в агропромисловому секторі, відкриються нові напрями перспективного їх розвитку з меншими затратами та більшими можливостями. Аналогічна схема поляризації має діяти і в промисловому полюсі зростання. Зосередження уваги на цих галузях дає змогу оцінити ресурсний потенціал регіону та раціонально використати його для розвитку МСБ та Черкаського регіону загалом.

Через значну невизначеність впливу багатьох факторів та напрямів цього впливу на розвиток МСБ, регіону доцільно розробляти не один варіант розвитку подій у майбутньому, а декілька реалістичних прогнозів (сценаріїв), тобто сформулювати «вікно можливостей» регіону [6].

Сценарії є сучасним інструментом стратегічного управління. Стратегічне управління ґрунтується на трьох основних принципах:

- 1) підтримка підприємництва;
- 2) конкретний об'єкт (фокус сценарію, поле рішення);
- 3) заперечення екстраполяції тенденцій минулих періодів.

Ефективне використання сценаріїв можливе за умови обґрунтованого їх прогнозування на основі не тільки експертних оцінок, а й аналітичних розрахунків, що підтверджують правильність та раціональність того чи іншого сценарію.

Для нашого дослідження серед існуючих методів екстраполяції було обрано метод найменших квадратів, який передбачає прогнозування майбутніх подій за допомогою регресійної моделі. Побудова цієї моделі передбачає проведення кореляційно-регресійного аналізу для виявлення залежних та незалежних факторів впливу на кінцевий показник та в подальшому надасть можливість визначити головні фактори, що впливають на результат діяльності МСБ у Черкаському регіоні.

Також, спираючись на регресійну модель, можна приймати управлінські рішення, спрямовані на стимулювання пріоритетних напрямів розвитку, що впливають на кінцевий результат. Тому розробка такої моделі надасть можливість спрогнозувати можливі результати розвитку МСБ з урахуванням вище запропонованих стимулюючих напрямів щодо розвитку МСБ у Черкаському регіоні.

Автор погоджується з думкою провідних вітчизняних та світових науковців, що одним із головних результативних показників діяльності МСБ є обсяг реалізованої ними продукції на ринку, тобто обсяг ринку. Тому залежною змінною для формування моделі обрано цей показник.

Для прогнозування обсягу ринку МСБ на основі кореляційно-регресійного аналізу обрано чотири важливих складових ринку, які в сукупності формують ефективний розвиток: соціальна (чисельність економічно активного населення), ринкова (купівельна спроможність населення або рівень попиту в розрахунку на 1 домогосподарство), економічна (ВРП в розрахунку на 1 особу), інституційна (кількість підприємств МСБ, що отримали прибуток).

Отже, обсяг ринку МСБ (Y) залежить від соціального фактора (x_1), ринкового фактора (x_2), економічного фактора (x_3) та інституційного фактора (x_4). Для формування моделі залежності обсягу ринку МСБ від інших факторів у табл. 1 зведено статистичні й аналітичні дані Черкаського регіону за 2010–2015 рр.

Кореляційний аналіз визначає характер і тісноту зв'язку, яка використовується для відбору суттєвих факторів. Тіснота зв'язку між кожним із наведених факторів та обсягом ринку визначається за допомогою коефіцієнта парної кореляції.

Оскільки залежна змінна тісно пов'язана з усіма незалежними факторами та дорівнює більше 0,7, то доцільним буде використовувати в моделі усі незалежні змінні, тобто чотири незалежні фактори.

Таблиця 1

Вихідні дані для моделювання обсягу ринку МСБ у Черкаському регіоні

Роки	Обсяг ринку МСБ, млн. грн. (Y)	Соціальний фактор, тис. осіб (x_1)	Ринковий фактор, грн. (x_2)	Економічний фактор, грн. (x_3)	Інституційний фактор, шт. (x_4)
2010	30204,9	7288	3328,4	17325,0	4473
2011	34752	7119	3641,0	21082,0	4862
2012	41338,3	7173	3803,9	24558,0	5048
2013	38545,7	7919	3872,9	26168,0	5537
2014	49654,7	8144	3956,6	30628,0	5899
2015	71223,8	8288	5009,5	40759,0	6573

Для побудови чотирифакторної регресійної моделі скористаємося розрахунками найбільш точної міри виявленого зв'язку для прогнозування та передбачення значень залежної змінної (Y) за умови відомих значень незалежних величин x_1 , x_2 та x_3 . Цю міру виражають за допомогою математичної моделі лінійної багатфакторної регресійної залежності:

$$y = a_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n. \quad (1)$$

Використовуючи пакет «Аналіз даних» та функцію «Регресія» у Microsoft Excel, можна розрахувати параметри моделі: вільний член a_0 (константа) та коефіцієнти b_n (коефіцієнти регресії).

Результати розрахунків наведені в табл. 2.

Результати розрахунків сформувавши регресійне рівняння у вигляді моделі обсягу ринку МСБ Черкаського регіону:

$$y = 18338,1 - 263,4x_1 + 14,3x_2 + 1,42x_3 - 13,5x_4. \quad (2)$$

З моделі простежується максимальний вплив на зростання обсягу ринку МСБ рівня попиту населення, а найменший вплив здійснює соціальний фактор, оскільки значення в моделі від'ємне. Оскільки коефіцієнт детермінації отриманої моделі дорівнює 0,99, то можна стверджувати про правильний вибір незалежних факторів, їх високу узгодженість та достовірність моделі. Засобами регресійного аналізу розраховується F-критерій значущості регресії для рівняння моделі в цілому. Якщо отримане значення F_p виявиться менше критичного значення FK , то рівняння не можна вважати значимим [7]. Для цього рівняння F-критерій дорівнює 685,07, коли табличне значення складає 224,57, що свідчить про високу значущість цієї моделі.

Отже, результати розрахунків та статистичних спостережень свідчать, що розроблена регресійна модель є статистично значущою за усіма перевірочними показниками й може бути використана для прогнозування.

Для прогнозування обсягу ринку МСБ на наступні періоди за отриманою регресійною моделлю можна спрогнозувати зміну незалежних факторів Черкаського регіону. Для цього виконано прогноз за допомогою функції «Тенденція» у Microsoft Excel, яка використовує лінійну апроксимацію за методом найменших квадратів.

Отримані розрахунки за моделями та прогнозне значення цих показників на 2016–2020 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Прогнозування за чотирифакторною регресійною моделлю розвитку обсягу ринку МСБ Черкаського регіону

Роки	Обсяг ринку МСБ, млн. грн. (Y)	Соціальний фактор, тис. осіб (x_1)	Ринковий фактор, грн. (x_2)	Економічний фактор, грн. (x_3)	Інституційний фактор, шт. (x_4)
2010	30204,9	7288,0	3328,4	17325,0	4473
2011	34752,0	7119,0	3641,0	21082,0	4862
2012	41338,3	7173,0	3803,9	24558,0	5048
2013	38545,7	7919,0	3872,9	26168,0	5537
2014	49654,7	8144,0	3956,6	30628,0	5899
2015	71223,8	8288,0	5009,5	40759,0	6573
2016	76308,6	498,9	4877,5	41495,1	6808
2017	80228,4	436,5	5146,7	45707,1	7211
2018	88070,3	371,4	5415,9	49919,0	7614
2019	95912,1	335,7	5685,1	54131,0	8017
2020	103753,9	304,7	5954,2	58342,9	8420

За даними табл. 2 прогнозується збільшення обсягу ринку МСБ Черкаського регіону в наступні п'ять років за умов використання наведених у дисертаційному дослідженні стимулів щодо розвитку МСБ, а також застосування концепції поляризації Черкаського регіону. Запропоновані заходи дають змогу сформулювати математичну модель ефективного розвитку МСБ у регіоні, яка підвищуватиме обсяг ринку МСБ у ньому.

Ефективне застосування такої моделі можливе за умови ефективного та правильного сценарного підходу до управління МСБ у Черкаському регіоні, а також, враховуючи усі наявні сильні сторони та переваги в ньому. Як бачимо, розробка моделі є важливим етапом при формуванні сценаріїв розвитку МСБ в майбутньому.

Розробка сценаріїв допомагає підприємствам керувати невизначеністю через моделювання альтернативних поглядів на майбутнє, для яких застосовуються відповідні стратегії та тактики. Ефективне сценарне управління дозволяє істотно скоротити час на реагування та адаптацію стосовно використання нових можливостей, мінімізувати наявні загрози та діяти швидше й оперативніше.

Для реалізації запропонованих стратегічних засад підтримки та розвитку МСБ у Черкаському регіоні визначено два сценарії – оптимістичний та песимістичний (рис. 4).

Оптимістичний сценарій передбачає позитивні зміни подій, де сильні сторони підсилюють можливості, здійснюють позитивний вплив на розвиток МСБ у регіоні та підсилюють їх конвергенцію.

Песимістичний сценарій можливий у разі підсилення слабких сторін наявними загрозами, які мають значний вплив на розвиток МСБ у регіоні. У такому випадку загрози стануть слабкими сторонами й створити полюси зростання буде складно. Відсутність полюсів зростання призведе до підвищення рівня дисбалансу та асиметричності розвитку МСБ у Черкаському регіоні, тому створення кластера для консолідації зусиль буде недоречним і не принесе очікуваних результатів.

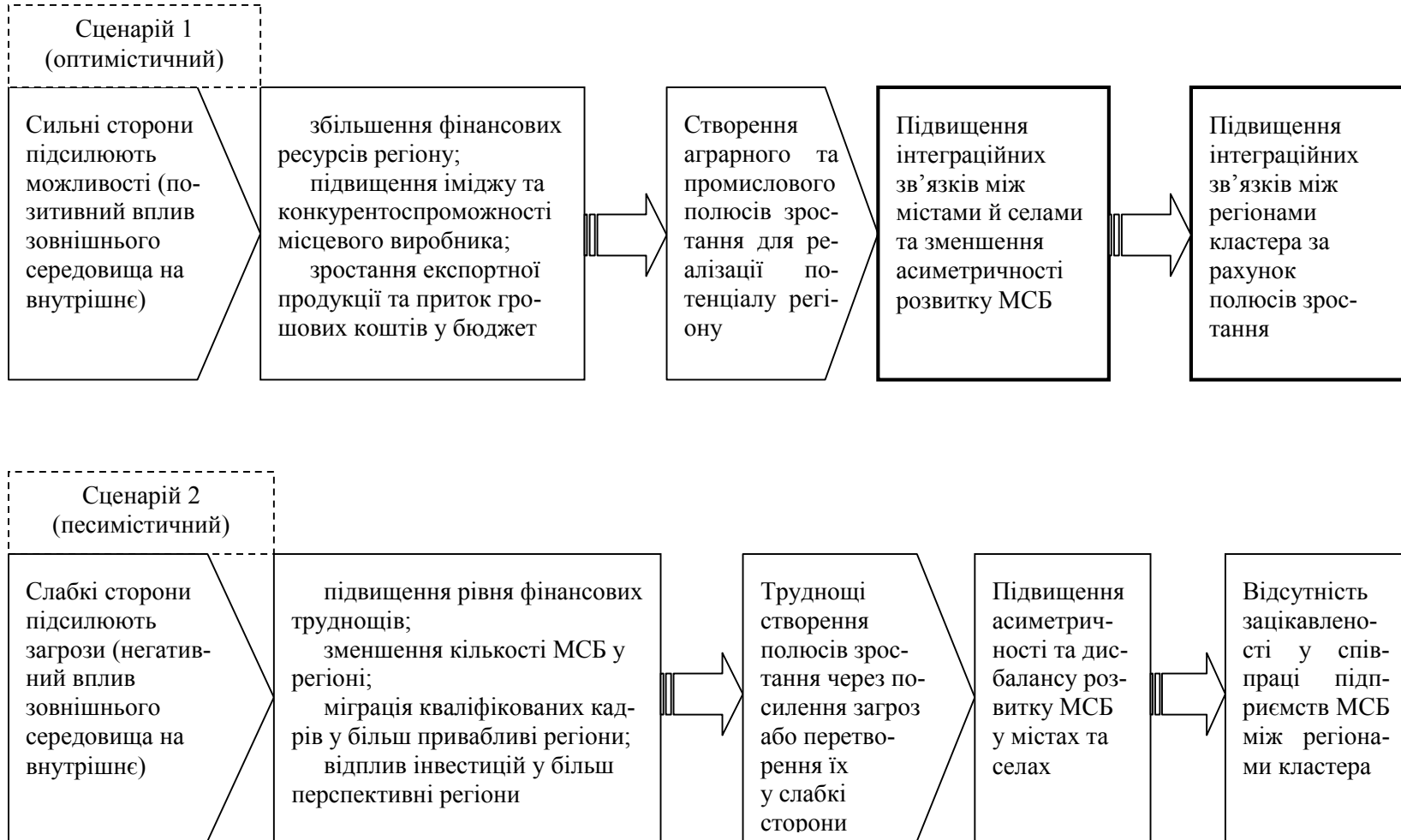

Рис. 4. Етапи сценаріїв розвитку подій у Черкаському регіоні

Ефективне упровадження оптимістичного сценарію можливе за умов виконання таких кроків: реалізація запропонованих автором стратегічних засад стимулювання розвитку МСБ у Черкаському регіоні та формування кластера; застосування необхідних стимулів щодо розвитку МСБ у Черкаському регіоні; створення та підтримка полюсів зростання Черкаського регіону для здійснення наявного потенціалу регіону.

Висновки. Застосування оптимістичного сценарію та реалізації наведених етапів є необхідним доповненням стратегічних засад вирівнювання рівня економічного розвитку в регіонах України при використанні запропонованої регресійної моделі, а також існуванні достатньої кількості сильних сторін та можливостей Черкаського регіону. Поєднання запропонованих стимулів, якісного сценарію, концепції поляризації та розробленої регресійної моделі дозволять зменшити рівень асиметричності розвитку МСБ, підсилити регіональну конвергенцію та підвищити результативність діяльності МСБ у Черкаському регіоні.

Застосування зазначених у роботі управлінських технологій, концепції поляризації та регресійної чотирифакторної моделі сприятиме підсиленню можливостей розвитку МСБ Черкаського регіону та в перспективі перетворенню їх у сильні сторони.

Для Черкаського регіону запропоновані підходи дають змогу сфокусувати увагу на важливих факторах розвитку, подолати диференціацію розвитку МСБ за рахунок створення полюсів зростання, визначити потенціал регіону й напрями його розвитку через застосування управлінських технологій та прийняття рішень.

Список використаної літератури

1. Гарус А. Г. Застосування теорії «полюсів зростання» до економічного розвитку України // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання (м. Дніпро). – 2015. – № 8. – С. 15–21.
2. Perroux F. L'économie du XX siècle. – Paris, 1961.
3. Perroux F. Les investissements multinationaux et l'analyse des pôles de développement et des pôles d'intégration // Revue Tiers-Monde. – 1968. – Т. 9. – No. 34.
4. Perroux F. Note sur la ville considérée comme pôle de développement et comme foyer du progrès // Revue Tiers-Monde. – 1967. – Т. 8. – No. 32.
5. Подгрушный Г. П. Полюса социально-экономического роста: проблемы формирования и роль в региональном развитии / Г. П. Подгрушный // Региональное развитие и сотрудничество. – 2012. – № 1–2. – 52 с.
6. Gausemeier J. Szenario Management – Planen und Führen mit Szenarien [Scenario management – Planning and leading with scenarios] / J. Gausemeier, A. Fink, O. Schlake. Munchen, Germany: Carl Hanser Verlag, 1996.
7. Бутко М. П. Модернізаційні аспекти управління інноваційним розвитком бізнес-середовища регіону / М. П. Бутко, О. В. Попело // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 3. – С. 67–76.

References

1. Harus, A. H. (2015) Applying the theory of "growth poles" to economic development of Ukraine. *Efektivna ekonomika: electronic scientific specialized edition*, No. 8, pp. 15–21.
2. Perroux, F. (1961) *L'économie du XX siècle*. Paris.
3. Perroux, F. (1968) Les investissements multinationaux et l'analyse des pôles de développement et des pôles d'intégration. *Revue Tiers-Monde*, T. 9, No. 34.
4. Perroux, F. (1967) Note sur la ville considérée comme pôle de développement et comme foyer du progrès. *Revue Tiers-Monde*, T. 8, No. 32.
5. Podgruzhny, G. P. (2012) Poles of socio-economic growth: problems of formation and role in regional development. *Regionalnoye razvitiye i sotrudnichestvo*, No. 1–2, 52 p.
6. Gausemeier, J., Fink, A., Schlake, O. (1996) *Szenario Management – Planen und Führen mit Szenarien* [Scenario management – Planning and leading with scenarios]. Munchen, Germany: Carl Hanser Verlag.
7. Butko, M. P., Popelo, O. V. (2014) Modernization aspects of management by innovative development of business environment in the region. *Socialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, (3), pp. 67–76.

O. Yakusheva

**MANAGEMENT TECHNOLOGIES TO STIMULATE
SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN CHERKASY REGION**

The process of development and decision making is now actively implemented using management techniques which should achieve a particular purpose of companies and regions. Effective use of modern control technologies significantly improves the performance of enterprises and regions, creates necessary directions for their incentives and competitiveness in regional market. But in the period of uncertainty and unpredictability, the role of interdisciplinary approaches that explain phenomena and processes, using logic and thinking, is increasing. Overcoming of some disparities in economic environment and active SME stimulation in the region is possible through the use of management techniques with new interdisciplinary approaches. The combination of technologies and approaches helps to a better research and obtaining of desired results in predicting events of different aspects character.

The theory of growth poles has been recognized as a basic theory initiation and propagation, found practical application in the development of numerous strategies for economic growth.

Current economic relations between the regions of the country have recently worsened due to strengthening of regional disparities in economic development, which could be according to the following reasons:

striving for market competition, which divides regions on their competitive advantages and disadvantages;

different ability to adapt to market conditions with different economic structure and different mentality of the population and authorities;

weakened adjusting role of the state, manifested in the reduction of public investment in regional development, rejecting most regional economic and social compensation;

actual inequality of different cities and towns in regions in economic relations with the center.

Keywords: *small and medium business, promotion, model, scenario method, poles theory.*